

Pris 25 kr

VELLINGE GRUPPKORSBAND
KOMMUNIKÉ
Informationsorgan för Vellinge Kommun. NUMMER 1 • MARS 1976

"PLANVÄG 44"

**En del av TRAFIKFÖRINGS-
PROBLEMEN
I HÖLLVIKSNÄS**

I detta nummer av
VELLINGE KOMMUNIKÉ
ägnas trafikföringen i Höllviksnäs
särskild uppmärksamhet

• TORPET •
Vår populära trädgårdsmöbel i tryckimpr.
norrlandsfuru har vi nu i lager — köp nu
eller beställ för senare leverans.
PS. Det finns även brevväddor i samma utförande.
DS

MÜLLERS MÖBLER
VELLINGE
Tel. 42 02 32

**Planväg 44, delade Höllviksnäs
på mer än ett sätt**

Bäste medlem

Kallelse till årsmöte

I år blir det årsmöte på våren som vanligt. Ljungkyrkan den 17 april kl. 18.00.

Föredrag av Christian Kindblad om »Ljungsäters sjukhus i Ljunghusen«.

Vi bjuder på kaffe med kaka efter årsmötet!

Vi behöver veta vilka som stannar och dricker kaffe,

anmäl på e-post: kassor@calluna.nu, senast den 10 april.

Möteshandlingar kan beställas på e-post kassor@calluna.nu fr o m 2 april.

Visning av Värnen

Vi fortsätter med de populära visningarna av värnen vid Falsterbokanalerna. Vi besöker ett kulsprutevärn, ett rörskyddsrum och ett större skyddsrum för 24 personer.

Priset är 100 kr för vuxen och 50 kr för barn under 15 år. I priset ingår ett häfte som berättar om »Per Albin-linjen« som den kallas.

Turen tar cirka 2,5 timmar inkl. fikapaus och vi samlas vid kanalturnet klockan 11:00. Fika tar var och en med.

Datum: 22 april, 13 maj, 3 juni, 17 juni, 8 juli, 22 juli, 12 augusti och 2 september.

Anmälan till: kassor@calluna.nu

Välkomna till en spännande värld under jorden!

Det går att betala dels med Swish 1230519470, dels över bankkonto Swedbank 8214-9 693 384 907-4. Vi behöver veta:

- Önskad dag
- Antal vuxna respektive barn
- Telefonnummer om fler än 20 har anmält sig.

Vid varje visning har vi plats för 20 personer. Först till kvarn ...

Om färre än sex personer är anmälda till en visning, ställs turen in och avgiften återbetalas.

På vår hemsida www.calluna.nu kan du läsa häftet om Per Albin-linjen redan nu.

Medlemsavgift

Många har betalt in medlemsavgiften för 2023, men vi vill uppmana alla övriga att också förbli medlemmar.

Avgiften är 200 kronor och sätts in på bankgiro 5470-1248. Vi hoppas att du uppskattar föreningens arbete och vill följa oss i ytterligare ett år.

Styrelsen

Känner du att du har lust och tid att engagera dig i Callunas arbete med att återberätta vår lokalhistoria?

Vi behöver förstärka nu styrelsen och behöver fler ledamöter.

Kontakta Christian Kindblad på tel 073-572 46 32 eller christian@calluna.nu.

Ljungsäter

Christian Kindblad kommer att hålla ett föredrag om Ljungsäters sjukhus på årsmötet.

Här kurerades både vuxna och barn från tuberkulos, främst körteltuberkulos.

Sjukhuset låg på Ljungsätersvägen mellan åren 1921-40 då kanalen skulle byggas och sjukhuset kom i vägen.

Det tillhörde Landstinget i Malmöhus län och det var Lasarettet i Lund som höll i trådarna. Malmö stad ingick inte i Landstinget, utan de hade sitt eget sjukhus. Det som sedan blev FBU.

Planväg 44, delade Höllviksnäs på mer än ett sätt

Planvägen, Stenbocks väg, Planväg 44 - eller bara väg 44. Kärt barn har många namn, sägs det. Frågan är dock ifall detta talesätt passar här, då vägen nog snarare var ett sorgebarn.

Vi inleder med ett par citat ur Sommarposten, 1975 respektive 1979:

»Det var främst Centerpartiet och Socialdemokraterna som drev igenom kommunfullmäktiges beslut den (30/6 -75) att anta den trafikplan som bl. a. innefattar den så starkt kritiserade Planväg 44.«

Samt, alltså några år senare:

»Slutbesiktning har skett och eventuella justeringar är gjorda. Så nu är vägens första sträcka mellan väg 100 och Sandeplan farbar och det är väl ett ögonblick som många helst inte velat vara med om«

Men om vi börjar från början, Stenbocks väg sträcker sig genom Höllvikens östra del, från rondellen vid väg 100 ned till Kämpingekorset, och siffran 44 kommer av att vägen fanns med i en byggnadsplan

Lars Sellegård, fastighetsmäklare och kommunpolitiker med utpräglad Nej-profil. Foto: Bilder i Syd

för framtiden redan 1944.

Men det var framför allt inför den stundande byggstarten mot slutet av 1970-talet som känslorna kom i svall på allvar och upphettade protestaktioner på olika form avlöste varandra.

Behovet av vägen var nämligen alls icke uppenbart - för alla.

Så menade t.ex. arbetsgruppen mot vägen i en intervju med Expressen att det enda svar de någonsin fått på frågan: »För vem byggs vägen?« var:

– Den behövs! Kommunen hade alltså bestämt sig, trots alla invändningar och att inte ens finansieringen var på plats.

Mer konkret information fanns dock att få. Det hette på byråkrattiska att vägen var en del av »trafikföringsproblemen i Höllviksnäs« och på frågan:

– Vad är syftet med »Planväg 44«? svarade civ. ing. Jan Ekbladh vid Vattenbyggnadsbyrån i Malmö i informationsorganet Vellinge Kommuniqué (Nr 1, 1976) som följer:

– Dess främsta syfte är att samla upp trafik, som eljest måste använda mindre lämpade lokalgator på ömse sidor om vägen. Därutöver kommer vägen tillsammans med »Planväg 72« att ta hand om trafik till Kämpinge och Trelleborgshället. I båda fallen kommer Östersjövägen/Fädriften att avlastas. Ekbladh fortsatte:

44-an säkrare efter hård kritik

HÖLLVIKSNÄS: Planväg 44 eller Stenbocks väg i Höllviksnäs som den numera heter har inte lämnat trafiksäkerhetsnämnden många lugna stunder sedan den öppnades. Folk har ideligen klagat över trafikfarligheter och haft åtskilliga synpunkter på hur de bäst skall rättas till. Och rättas till skall de.

Det beslöt trafiksäkerhetsnämnden vid ett extrasammanträde där Stenbocks väg var enda punkt på dagordningen. Ledamöterna har både promenerat och åkt vägen fram för att bilda sig en uppfattning om var bristerna finns. Och man hittade många som närmast

gatanämnden får ta itu med.

För att börja norrifrån försår nu trafiksäkerhetsnämnden att övergångsstället vid Gamleväg flyttas söder och läggs mitt för Ekdalsvägen. Samtidigt vill man ha upp trafikljus som regleras med tryckknapp.

Mellan Birgittavägen och Stenbocks väg vill man vidare ha gång- och cykelvägen flyttad ut på Gamleväg så att den inte som nu kommer ut mitt i korsningen Falsterbovägen—Stenbocks väg.

□ BREDDNING

I den sistnämnda korsningen

efterlyser man också en breddning samt att refugen flyttas längre öster ut för att underlätta för lastbilar och bussar att ta sig fram.

Genomgångarna mellan villaägarnas tomter i Kronodalområdet ut på Stenbocks väg måste likaså åtgärdas, säger trafiksäkerhetsnämnden. Där finns det nu låga staket som folk lätt tar sig över även med cyklar och barnvagnar för att nå den nya vägen. Nu måste ordenliga staket sättas upp så att detta förhindras, betonar nämnden.

Där gång- och cykelstigen korsar Nya Rabyvägen är för närvarande en mycket besvärlig hörna genom skymd sikt. För att komma till rätta med det problemet föreslås ett övergångsställe som blir upphöjt 5 cm vilket skulle tvinga bilisterna att sakta in. Och så vill man att villaägarna röjer upp bland siktsskyddande buskar och träd på sina tomter.

□ SÄNKT FART

Där Stenbocks väg nu slutar vid Ångdalavägen anser nämnden att det uppstått en besvärlig

korsning som kommer att bli farlig när Stenbocks väg byggs ut i hela sin längd ner till Östra Fädriften.

Nu är högsta tillåtna hastighet på Ångdalavägen 50 km/tim i korsningen med Stenbocks väg. Trafiksäkerhetsnämndens förslag är att hastigheten framöver högst får vara 30 km/tim.

Det är alltså många brister på den nyöppnade vägstrumpen som trafiksäkerhetsnämnden sår ner på. Och nu hoppas man att gatanämnden snabbt tar sig an dem och att alla klagande blir nöjda.

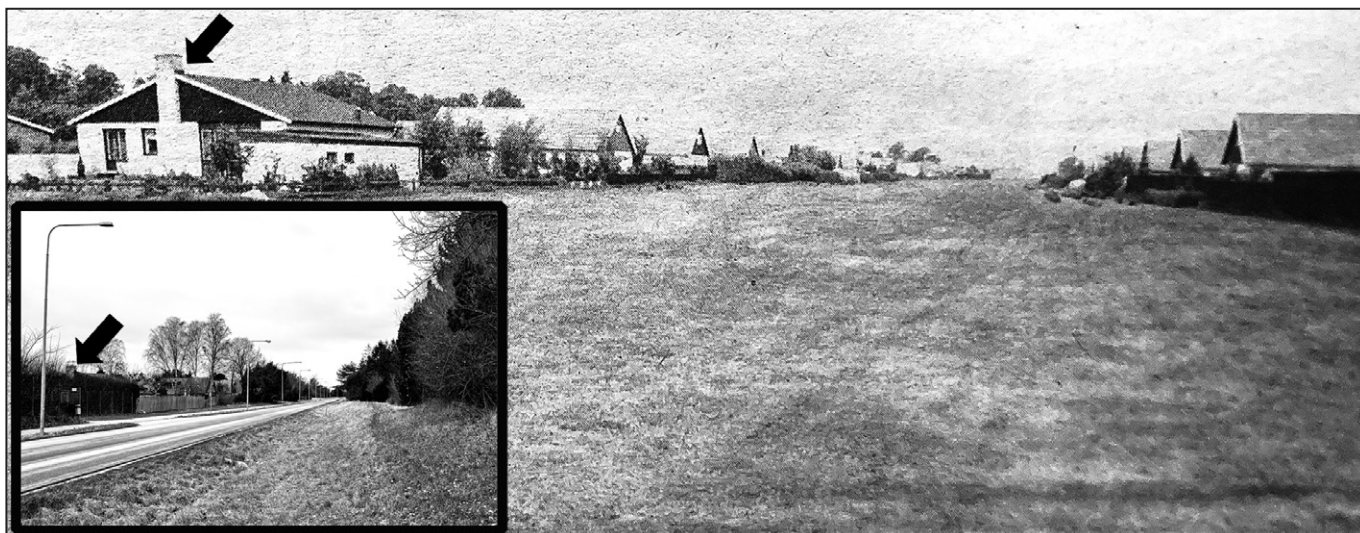

Korsningen Stenbocks väg—Ångdalavägen är redan nu besvärlig för trafikanterna. Och värre torde det bli när Stenbocks väg blir helt utbyggd ner till Östra Fädriften. Trafiksä-

kerhetsnämnden vill därför att det blir en hastighetsbegränsning till 30 km/tim på Ångdalavägen över korsningen mot för närvarande 50 km/tim. Foto: Claes Nyberg.

Före och efter. Strax efter rondellen vid Grenvägen mot norr. Gamla bilden ur Sommarposten, 1975. Pilen pekar ut samma skorsten.

Planväg 44, delade Höllviksnäs på mer än ett sätt

– Planväg 44 möjliggör en framtida busstrafik ner i samhället som innebär väsentligt förkortade gångavstånd till busshållplats för stora delar av befolkningen jämfört med i dag.

Emellertid och i vanlig ordning när projekt som detta börjar bli konkreta på riktigt, uppstod alltså två läger; bygg respektive bygg inte. Motståndarsidan var den mest vivida och investerade mer i opinionsbildning. Man tryckte upp såväl t-shirts som bilbakrutedekaler. Det cyklades i protest, hemmagjorda skyltar syntes här och var, och många minns nog den långsmala bildekalen med den uppfordrande svarta texten på gul botten;

STOPPA PLANVÄG 44! Man investerade även i massutskick till hushållen och Lars Sellegård, en lokal fastighetsmäklare och politiker inom Rängs kommun tog plats i morgonpressen med sitt bestämda budskap:

– Ingen väg här, inte! Välbesökta informationsmöten skall heller icke förglömmas.

Vidare menade en boende i närområdet i en insändare att vägen borde döpts till Hedengårds väg efter kommunstyrelsens dåvarande ordförande Owe Hedengård (C). Den bärande tanken var då att man aldrig skulle glömma vem som var den yttersta, starka kraften bakom

det gemena beslutet att slutligen få vägen på plats. Insändaren dröp av sarkasm.

Sedan var det det här med pengarna ... Lite märkligt var det allt när Expressen frågade kommunalråd Hedengård om vem som egentligen skulle stå för fiolerna. Svaret blev:

– *Det vet vi inte än.* Det var kanske ännu en anledning till att protesterna tilltog i takt med att byggstarten närmade sig. Men oavsett, i dag har vi facit; inget hjälpte, vägen ligger där, kaxigt och tryggt skär den genom bygden i sin fulla, planerade längd.

Debatten fortsatte även senare ... Bild vid korsningen med Ängdalavägen mot söder. (Trelleborgs Allehanda, 1979-08-24.

Foto: infälld bild Sten Blomgren.)

Frågan engagerade alltså och missnöjet var fortsatt påtagligt, så till den grad att proteststormen inte klingade av ens - i dessa annars erkänt fredliga omgivningar - trots att anläggningsarbetet de facto påbörjats. Det hände att arbetsmaskiner saboterades nattetid genom att sand hälldes i bränsletankarna,

Kalkylen var klar, till skillnad från finansieringen. Spontant förefaller siffrorna låga, även efter uppräknings över närmare 50 år. Men vi får anta att de var någotsånär korrekta. (Vellinge Kommuniqué, nr 1 1976.)

Vad kostar vägen?

Enligt f.n. föreliggande underlagsmaterial blir kostnaden för vägen ca 2 milj kr enligt nedanstående sammanställning (gång- och cykelbana ej inräknad):

	Norra delen	Södra delen	Totalt tkr
Anläggning	835.000	605.000	1.440
Anslutningar	80.000		80
Signaler	35.000	115.000	150
Bullerskydd	250.000		250
Belysning	50.000	40.000	90
	<hr/>	<hr/>	<hr/>
	1.250.000	760.000	2.010

Beträffande finansieringen är denna ännu ej avgjord. Klart är emellertid, att den finansiering kommunen eventuellt skall stå för kommer att ske lånevägen. Den kommer därvid att i ringa grad belasta utdebiteringen under ett flertal år. Vid en upplåning av 2 milj. kr. på 20 år motsvarar ränta och amortering ca 6 öre per skattekrona.

VELLINGE KOMMUN		SAMMANTRÄDESPROTOKOLL	Blad
		Sammanträdesdatum	
Kommunfullmäktige		1979-02-28	4
Kommunstyrelsen		1979-02-01	15
Kommunstyrelsens arbetsutskott		1979-01-22	14
<p>Kf § 26 Ks § 63 Au § 70</p> <p>039.346 <u>Angående förslag till gatunamn på planväg 44 i Höllviksnäs</u></p> <p>Föredragna handl a) Byggnadsnämndens protokoll 1978-12-18 jämte därtill hörande namnförslag.</p> <p>Redogörelse Föreligger förslag från Claes Rappe, Skanör att planväg 44 ./.. skall benämnas Magnus Stenbocks väg (bil). Byggnadsnämnden har vid sammanträde 1978-12-18 beslutat att godkänna föreliggande namnförslag samt hemställa att kommunstyrelsen måtte rekommendera kommunfullmäktige att fastställa detsamma. I arbetsutskottet föreslås att föreliggande namnförslag förkortas till Stenbocks väg.</p> <p>Beredning Arbetsutskottet föreslår - med ändring av byggnadsnämndens förslag - kommunfullmäktige besluta att fastställa namnförslaget Stenbocks väg.</p>			

Protokollet då vägens slutliga namn klubbades.
Vellinge kommunarkiv.

aktioner som givetvis inte tjänade till mer än att fördröja och fördyra det hela, även om man rent känslomässigt kan förstå grannskapet. Så minns artikelförfattaren själv ett vidsträckt, attraktivt grönområde där han spelade boll som liten parvel (se bild).

Men, men, i början av 1979 var även vägens officiella namn klubbade och protokollfört (se bild). Namnet är kopplat till Stenbocksvallarna, anlagda efter beslut av Skånes guvernör Magnus Stenbock i början

av 1700-talet. Dessa löpte längs en stor del av Skånes kust, tänkta som skydd mot en dansk invasion som aldrig kom till stånd. Än i dag finns vissa, knappt skönjbara lämningar kvar, t.ex. runt väg 100 efter OK/Q8-macken i Höllviken. Arbetet gick i trots allt framåt enligt plan och var uppdelat i två etapper. Den första, mellan Väg 100 och korsningen med Ängdalavägen öppnades sommaren 1979, medan den andra, ned till Kämpinge och anslutningen till Fädriften (Kämpingekorset), invigdes först 1982. Bilden i Trelleborgs Allehanda är således tagen i fogen däremellan.

Även efter att första sträckan var på plats och invigd fortsatte som synes debatten, nu med säkerheten och hastigheten i fokus. Vägen inbjöd till höga hastigheter och frågan krävde till och med ett extra sammanträde i trafiksäkerhetsnämnden redan sensommaren 1979, dvs. endast någon månad efter öppnandet och före den andra etappen ens påbörjats. Med tiden har flera rondeller tillkommit för att dämpa känslan av racerbana, men problem kvarstår, främst längs den första etappen mellan Falsterbovägen och Ängdalavägen.

Stenbocks väg är således fortfarande lite av just ett sorgebarn, och även om debatten av förklarliga skäl svalnat sedan 1970-talet, höjs ännu röster om hastigheten då och då, inte minst genom lokala Facebook-grupper. Man kan försöka föreställa sig hur debatten sett ut i dessa, om de nu existerat 1976!

Sten Blomgren

Tack till Emil Ahlbertz, arkivarie vid Vellinge kommun.

Ett exempel på Ja-sidans ansträngningar, på bakrutan av en tysk premiumvagn från 70-talets mitt. Det fanns tydligen även andra än vissa kommunpolitiker som ville att vägen skulle byggas. Foto: Bilder i Syd.

VI FRÅGAR POLITIKERNA:

VAD ANSER NI OM "PLANVÄG 44"?

**HERBERT LEVIN,
LJUNGHUSEN (m)**

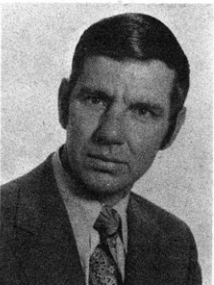
Jag ansluter mig helt till moderaternas tidigare deklarerade åsikt och vårt yrkande i fullmäktige, att frågan i första hand borde ha remitterats till berörda vägföreningar för yttrande och i andra hand, att "planväg 44" endast skall utbyggas i sin norra del och utgöra en lokal vägförbindelse mellan Sandeplansområdet och tätorten Höllviksnäs.

**OWE HEDENGÅRD,
SKANÖR (c)**

Hela Höllviksnäs från Östersjövägen till Granvik och Kronodalsområdet är uppbyggt efter förutsättningen att Planväg 44 skall förverkligas.

Felet är att den inte redan är byggd, eftersom den är nödvändig om inte flera hundra familjer som bor vid dåligt planerade vägar skall bibehålla eller i framtiden få olidliga trafikförhållanden.

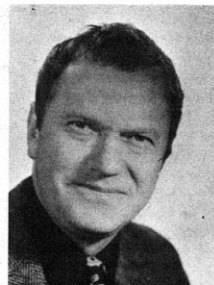

**NILS LUNDBLADH,
VELLINGE (s)**

Min åsikt är, att "planväg 44" skulle varit byggd. Den utgör en viktig del av den trafikplan för kommunal Räng som fullmäktige antagit.

Utredningen bekräftar ett redan känt förhållande, nämligen den trafiksituation som råder på de många smala vägar som genomkorsar skogen från Fädriften till väg 100.

Ett kommunalt beslut angående en trafikplan måste grunda sig på ett hänsynstagande till trafiksituationen i sin helhet.

**ASSAR BENGTSSON,
SKANÖR (KDS)**

I likhet med vad vi yrkat vid fullmäktiges behandling av ärendet anser vi att "planväg 44" bör utgå ur planen och att planväg 72 i stället bygges ut.

Exempel på dåtida politikers syn på det hela.
(Vellinge Kommuniqué, nr 1, 1976.)

Protester mot väg 44 i form av grupporsband, namnet på 1970-talets massutskick till hushållen.

I kommunalvalet...

RÖSTA

BORT

PLAN-

VÄG 44!

Nr 3, årgång 1
**Grupporsband
till hushållen från
Villaföreningarnas
Arbetsutskott**
c/o Egon Andersson, Kronodalstegen 35,
230 12 Höllviksnäs.

Villaföreningarnas Arbetsutskotts alternativa trafikplan blir självklart ingå i en kompletterande utredning av trafiköringen i Höllviksnäs.

Gatu- och vägnamn på Näset, del 9

Med början i numret av På Ljungen 74, berättar vi under vinjetten »Gatu- och vägnamn« om bakgrunden till varför våra lokala gator och vägar heter som de heter.

Som underlag använder vi två publikationer Vellinge kommuns Stadsarkitektkontor gett ut, 1993 respektive 1996. Författare till dessa historiskt viktiga dokument är eldsjälens Lars Dufberg från Falsterbo. Det är alltså ur dessa vi plockar informationen nedan. Urval av Ola Freij. God läsning!

Lorenz väg, Höllviken

Inom »Rängs Sand«. Efter lantbrukaren Lorens Jonasson vid Rängs Sand.

Länsmansvägen, Höllviken

Inom »Hammarskogen«. Vid vägen bodde länsmän Knut Lindberg, hans yrkestitel gav namn åt vägen.

Lönnkrogsvägen, Ljunghusen

Inom »Ljungskogens Strandbad«. Vid gränsen mellan staden Skanör-Falsterbo och »Österbyarna« uppfördes år 1796 Norra Ljunghuset, vilket som förste innehavare hade en man vid namn Stefan Lindberg. Han efterträddes som grindvakt av Per Jönsson som började servera spritdrycker i huset. Dryckerna inhandlades i Köpenhamn och smugglades sedan hem med hjälp av fiskare från Lilla Hammar. I lönnkrogen kunde törstiga vägfarande styrka sig före färden över Skanörs Ljung och mötet med hedens trollgumma Gya. Efter Per Jönssons död flyttade krymplingen Anders Persson in och fortsatte rörelsen, sedan han gift sig med änkan. Lönnkrogen övertogs senare av Anders svärson Bengt Persson Hahnberg som drev den i många år. Nu är den sedan länge nerlagd och både den och grinden i gränsen mellan Öster- och Västerbyarnas mark ett minne blott. Av tångvallen finns nu endast mindre rester kvar. Det ursprungliga Norra Ljunghuset brann ner till grunden i au-

gusti 1951 efter en kräfts-kiva. Efter branden byggdes den nuvarande byggnaden, exteriört en god kopia av den gamla.

Lönnkrogsvägen är – såvitt bekant – det enda gatu- eller vägnamn i kommunen som fastställdes först efter votering i kommunfullmäktige. Rösterna fördelade sig därvid med 29 för, 15 emot och 3 nerlagda.

Maresch plan, Ljunghusen

Inom »Ljungskogens Strandbad«. Efter direktör Otto Maresch – »konsulatagent« i Trelleborg vid seklets början för »Tyska Riket« – som ägde en fastighet om något mer än 1/2 hektar.

Marinavägen, Ljunghusen

Inom »Ljungsättersområdet«. Efter »Villa Marina«, som ägdes av trävaruhandlaren Thord Heine i Malmö.

Mellersta Skogsvägen, Höllviken

Inom »Strandskogen«. Vägen hette ursprungligen enbart Skogsvägen, men har i samband med upprättandet av nya byggnadsplaner inom området delats upp i Norra, Mellersta och Södra Skogsvägen.

Midgårdsvägen, Höllviken

Inom »Gamla Höllviken«. I östra delen av området mellan Falsterbovägen och sträckningen för den nu nedlagda järnvägen. Midgård är i nordisk mytologi den del av världen där människorna bor. Midgård var skapad av gudarna och ligger mellan Asgård och Utgård. Varför denna väg fått namnet Midgårdsvägen är dock ett mytologiskt frågetecken.

Militärvägen, Höllviken

Inom »Strandskogen«. Vägen byggdes under andra världskriget utmed Kämpingebukten. Den tillkom av rent militära skäl för att förbinda och utgöra transportled mellan de anläggningar som ingick i den så kallade »Per Albin-linjen« med

uppgift att försvara kuststräckan mot fientliga landstigningsförsök. Vägen är nu till större delen försvunnen och återfinns endast mellan Östersjövägen och Klockarevägen.

Munkeholmsvägen, Falsterbo

Inom Fiddevången. Efter en i urkunder från åren 1352 och 1354 angiven plats kallad »Holm« eller »Munkaholm« i Falsterbo. Professor Sven Söderberg anger 1901 platsen till ett läge norr om »Ecclesia Danica«, ungefär där Munkeholmsvägen når tångvallen ut mot Flommen.

Enligt den tyske historikern Dietrich Schäfer avses med namnet Munkeholmen de preussiska franciskanermunkarnas kapell, som låg på de danska fiskarnas lägerplats alldeles invid »Lilla Kålhagen« och omtalas redan 1352.

Mühlenfels sträte, Skanör

Inom Lagmanshejdan. Efter borgmästaren Emil von Mühlenfels (1833–1908), borgmästare i Skanör-Falsterbo 1876–1908. Han var dessutom stadsnotarie och notarius publicus i staden.

Måns Anders sträte, Falsterbo

Inom Fiddevången. Efter Måns Andersson (* i Kämpinge 1818, † i Rio de Janeiro 1857) som ägde »Måns Andersgården« vid strätets södra sida.

Mårtensvägen, Ljunghusen

Inom »Ljungsättersområdet«. Efter den puckelryggige och mångkunnige »vargskytten« Mårtensson, som bl. a tillverkade likkistor av furu, vilka han specialbehandlade med sand så att de skulle se ut som ek. För att erhålla en homogen sand användes en sikt som finns bevarad på Museet i Falsterbo.

Möllemadsvägen, Falsterbo

Inom Falsterbo Vång. Efter »Möllemadsskiftena«, markområden inom mellersta delen av vången.

Skiftena bestod av »Westra Skiftet« eller »Västra Möllemaderna« om 32 tegar och »Östra Skiftet« eller »Östra Möllemaderna« om 24 tegar.

Möllevägen, Höllviken

Inom »Hammarskogen«. Vägen är belägen inom ett skogsskifte, vilket inköptes av Johan Nilsson – far till Tage Nilsson – vars speceriaffär förr fanns vid korsningen Gamleväg-Möllevägen. Säljare av marken var möllaren Magnus Larsson vars mölla då fanns ca 200 m ONO om Stora Hammars nya kyrka. Dit hade den flyttats omkring 1865 från Haglösa norr om Trelleborg av vicepastorn Måns Liljeblad. Den förste möllarens namn var Per Hansson, han följdes sedan av ännu en med samma namn. Efter denne ägdes möllan av Per Olsson, som 1911 sålde den till Magnus Larsson. 1948 flyttades möllan till Osbyholms gods, där den ännu finns kvar.

Skogsområdet mellan Möllevägen och Gränsvägen kallades förr »Jeppa Jöns-skogen« efter lantbrukaren Jeppa Jönsson på Vikens gård i Stora Hammar. Han besådde på 1850-talet ett 4 å 5 tunnland stort skifte med barrträdsfrö, som sedan harvades ner. Som skogvaktare anställdes av markägaren senare en man med det passande namnet Per Skog. Rester av »Jeppa Jöns-skogen« kan fortfarande ses i de mäktiga furorna inom området.

Nils Nattväktares gränd, Skanör

Efter Nils Jönsson, nattväktare i Skanör. Han var gift med Johanna Jönsson, som gett namn åt Johanna Tvätterskas gränd. Nils och Johanna Jönsson bodde på hörnet av Västergatan-Dykerigatan, mitt emot skolan.

Norra Parkgången, Skanör

Skanörs Stadspark delades förr genom järnvägen, nu genom Nyvångsvägen i Norra och Södra Stadsparken. Norra Parkgången återfinns i Norra Stadsparken.

Den gamla stadspumpen vid hörnet av Östergatan och Norregatan.

Norra Sparvstyckevägen, Skanör

Inom Skanörs Store Vång. Namnet härrör från »Sparvstyckeskiftet« inom vången. Skiftet innehåller »126 hela, en half och en trefjerdedels teg«. Vägen hette förr enbart Sparvstyckevägen, men delades vid avskärningen från Nyvångsvägen i början av 1970-talet i Norra resp. Södra Sparvstyckevägen.

Norregatan, Skanör

Återfinns redan på 1882 års stadsplan för Skanör. Gatan byggdes inte förrän efter branden 1885 och blev då en av stadens två »esplanader«, Hamngatan är den andra.

Nummerjordsgränd, Skanör

Inom Skanörs Store Vång. Efter »nummerjordarna«. Med »nummerjordar« avses en del markområden, till vilka de borgare som bl.a deltog i byggandet av Rådhuset på 1770-talet, erhöll nyttjande- och brukningsrätten. Nummerjorden för en »helgård« uppgick till ca 1 tunnland (ca 5 000 kvm), för en »halvgård« till ca ½ tunnland och för en »kvartergård« till ca ¼ tunnland.

På 1970-talet processade de dåvarande innehavarna av denna rätt med Vellinge kommun och ansåg sig vara ägare till marken. Processen fördes ända upp i HD där kommunen vann och tillerkändes äganderätten.

Nyvångsvägen, Skanör

Inom Skanörs Store Vång. Namnet kommer från angränsande Skanörs Nyvång. Vägen tillkom på 1970-talet sedan järnvägen lagts ner i augusti 1971.

Olaus Tröskemans gränd, Skanör

Vem Olaus var har inte med säkerhet kunnat fastställas. Eric Åberg berättar emellertid i sin bok *Åren då jag seglade* om »Olavus«, som hjälpte till med lieslagning av höet innan slättermaskiner började användas på Falsterbonäset. Han var enligt författaren en enstöring, vanför i korsryggen och helt skallig. Han bodde i ett oeldat, fönsterlöst »krypin« med lergolv hos lantbrukaren Anders Jönsson Söderlind väster om Rådhuset.

O H Lindahl väg, Falsterbo

Efter byggmästaren Olof Hansson Lindahl (1863–1943) som kom till Skanör efter branden 1885 och etablerade sig där i samband med återuppbyggandet av Skanör. 1906 flyttade han till Falsterbo där han ansågs som »storbyggmästare« till skillnad från sin bror Magnus, som även han var byggmästare. O H Lindahl har bland mycket annat även byggt huvudbyggnaden till Hotel Falsterbohus, som stod invigningsklart vid midsommartiden 1908.

Skolmäster Wallén ryter till.

Denns text skickades ut till medlemmarna som mail före jul. Men på grund av något teknisk missöde nådde vi inte ut till alla.

En skröna

För ungefär etthundra år sedan, alltså mot mitten av 1920-talet, höll folkskolan i den lilla staden Skanör till i ett rött tegelhus i hörnan av Västergatan och Dykerigatan. Redan före folkskolereformen i vårt land 1842 hade det hållits skola för barnen på Näset. Borgerskapets barn hade fått sin första undervisning i Garnisonshuset vid Rådhusorget, medan ABC och att ett plus två är lika med tre hade trummats in i enklare folks ungar i ett litet hus vid Gåsatorget. Men efter den förhärjande eldsvådan i Skanör 1885, byggdes det ett nytt skolhus som det drama som nu skall skildras utspelades i.

Tiden är alltså tjugotalet i det förra seklet. Folkskolan har då sex klasser men bara tre skolsalar och tre lärare; en magister och tvenne fröknar. Undervisningen äger rum på så sätt, att en fröken undervisar och håller den tidens stränga ordning i småskolans två klasser, en annan har samma uppgift i mellanskolans två klasser och magister Wallén härskar över storskolan flickor och pojkar i klasserna fem och sex. Ja, undervisar gör nog den gode magistrern, men att härska och hålla ordning kan det ibland vara lite mera si och så för honom. Magister Wallén är nämligen en vänlig och förlåtande pedagog och när de halv vuxna pågarna i hans storskola finner timmarna med Afrikas geografi eller Gustaf Wasas äventyr i Dalarna väl tråkiga, börjar de förströ sig med bus, ibland av rätt våldsamt slag.

Alla skolbarnen i Skanörs folkskola var på den tiden enkelt klädda men »... hela och rena«, som man sa förr. Deras kläder var mera sällan i skarpa färger. Särskilda kläder för

barn fanns egentligen inte på den tiden för vanligt folks ungar. Och alla plagg gick i arv till småsyskon tills de nöts ut.

Skolflickorna var både likt och olik klädda. Alla hade klänning och förkläde, alla bar kofta och knästrumpor och alla hade knäppkängor. Men kläderna var sällan i skarpa färger utan beigea, dämpat gröna eller mörkt blåa. Flickorna hade ljusa eller småblommiga blusar och koftor som var stickade av deras mödrar lite för skryt. De var jämt och fint mönsterstickade i rosa, mossgrönt eller lavendelblått.

Pojkarna hade bomullsskjortor som kunde vara blåvitrandiga. De hade knäbyxor och svarta långstrumpor när det inte var vargavinter. På rasterna hade de flesta mörka yllekavajer och kepsar eller skärmmössor men några få bar flottistmössor med texten SVERIGES FLOTTA på mössbandet.

Under rasternas lekar hade flickorna halvlånga kappor och stickade mössor, ibland i samma färg och mönster som deras koftor. Många av flickorna bar svarta knäppkängor med höga skaft. Men Ester Möllare, och flera andra tjejer i skolan, hade »träbonnakängor«; när hennes kängor inte gått att sula om längre hade skomakaren najat fast träbottnar på dem. Längs ovanlädret var en ståltråd dragen och lädret hölls stadigt fast vid träsulan med

krampor över tråden, genom lädret och in i träet.

Särskilt pojkarna i storskolan strävade efter att bära samma slags plagg som vuxna män; en storväst, en skärmmössa eller någon storebrors urvuxna halvstövlar. På fötterna hade skolpojkarna liknande kängor och träbonnakängor som flickorna. Några pågar i storskolan bar väl begagnade halvstövlar som de tagit över efter far eller någon äldre bror och fått träsula på. Vid en hastig titt sågs ingen större skillnad på skolbarnens kläder och skodon, barnen var, som sagt, alla »... hela och rena.« Men de barn som kom från enklare förhållanden hade plagg som de fick slita på så länge det gick och som var lagade och lappade och kanske vända.

Under frukostrasten i skolan kunde denna skillnad mellan »fattig och rik« också märkas. »Bättre mans barn« hade kanske ljus köpelimpa tvesovlad med smör och rökt korb medan »enklare folks ungar« hade hembakat rågröd med saltat grisaflopp och stekt lök. Men barnen såg inga klassklyftor utan tyckte mest, att det de andra hade på sina smörgåsar var godast. Brita Melin och Ester Möllare var kamrater och bytte ofta smörgåsar med varandra, särskilt då Ester hade flottagås på sina. Och mjölk från egna kossor

Foto: Margareta Boberg

smakade inte sämre än mejeributikens mjölk.

Till vardags lekte barnen i mellanskolan enklare lekar. Flickorna för sig, pojkarna för sig. Töserna bollade med två eller tre bollar. De hoppade rep och räknade hopp eller dubbelhopp. Och de hoppade hage. Någon av dem ritade en hage i skolgårdens grus; först tre enkla rutor, så en dubbelruta, en enkelruta, en dubbelruta och till sist en halvcirkel att vända i. Det var lagom att vara tre töser när man hoppade hage. I tur och ordning fick de hoppa. Första flickan kastade sitt märke i första rutan och hoppade fram och tillbaka utan att röra linjerna eller sätta foten i rutan med märket. Så fick hon kasta vidare tills hon missade i kast eller hoppning. Då var det nästa flickas tur. Efter en stund var tre rutor blockerade av märken och det blev knepigt att hoppa även om de tre töserna hoppade efter varandra. Den flicka vann som först hade fått sitt märke runt hela hagen.

Pojkarnas lekar var mera fysiska; de brottades, sprang runt på skolgården i kull eller bara retades och jagade varandra. Fotboll fick de inte spela på skolgården, fröknarna var rädda om skolhusets fönster. För de mest tilltagsna pojkarna i storskolan fanns också en spännande systerställning som hade sin särskilda lockelse i att den var strängt förbjuden. Den gick ut på att försöka spana på flickorna när de nödgades gå på utedasset genom kvisthåll i mellanväggen eller springorna i spjälldörren. Brita Melin och flera andra flickor gick därför aldrig på skolans dass.

I »den övre avdelningen« av Skanörs folkskola, som alla kallade storskolan, härskade magister John Wallén. Eller, som redan sagts, skulle magister Wallén ha kunnat härska, om han inte hade varit en så snäll och vänlig person. På sin rygg kallades han »Ju« eftersom han

hade en fast vana att liksom bekräftande skjuta in orden »ju-ju« i sin undervisnings flöde av meningar.

»Nilen är en lång flod som genomflyter Egyptens land ... ju, ju ... det är inte bara Egyptens längsta flod, utan Afrikas, ju, och kanske världens ... ju, ju.

Magister Walléns timmar avbröts ständigt av pågarnas ofog och drift med sin lärare. Och det var som pojkarna hade ett omedvetet syfte, en slags lek med elden, ty om skoldagarna i storskolan veckor i sträck kunde lunka fram trots deras hyss hände det dock ibland att det brast för magister Wallén och en rasande furie för en stund visade sig i klassrummet.

Pågarnas bus löpte från oskyldiga hyss till allvarliga påhitt. Ett vanligt sätt få en timme i klassen att gå var att be magistern att få köpa ett »suddgummi« eller en blyertspenna. Den förste gossen bemöttes med vänlighet. »Ju« avbröt sin undervisning, lämnade katedern, öppnade klassrummets stora furuskåp med sin nyckel, tog fram ett radergummi som han lämnade ut mot en femöring, stoppade kopparslanten i västfickan, låste skåpet, återvände till katedern och fortsatte sin undervisning. Fem minuter senare måste en annan pojk handla en blyertspenna »för han hade glömt sin hemma« och processen upprepades. Men när en tredje påg en stund senare räckte upp handen och ville köpa ett skrivhäfte blev det bara ett irriterat »Driver du med mig ... ju, ju ... skäms din drul ... de får vara till rasten.« Men det uppträdet tog också sin tid.

Framåt Juletid ett år i mitten av tjugotalet hade en ny familj flyttat till Näset och Skanör. Det var lotsångareldaren Olaus Söderberg med fru Ottilia och två barn. Flykten hade kommit hastigt på, då Söderbergs företrädare i tjänsten på lotsångaren Skanör i början av den ovanligt kalla decembermåna-

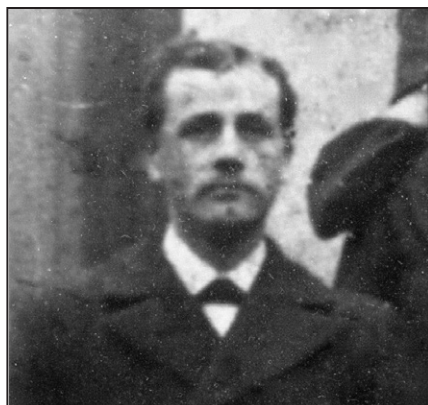
den fått värmeslag och dött. Och lotsångaren, som tack vare sin skorsten av näsetborna kallades Snoppen eller bara Snopp om det fanns kvinnor i sällskapet, måste som absolut minimum ha två eldare i sin besättningsrulla, ty fartyget måste vara klart för gång i Södra Öresund under dygnets alla timmar. Lotsångareldare Söderbergs barn var som sagt två, en flicka som var åtta år gammal och en pojke som var tretton och hette Emil.

Familjen Söderberg fick efter sin hastiga flytt till att börja med inhyssas som det bara gick. De kom då att bo helt nära bagare Hyléns hus som låg i början av Mellangatan. Familjen Söderberg själva hade kommit med tåget till Skanör lördagen före fjärde advent och nu slumpade det sig så, att pojken i familjen, Emil, kom att träffa bagare Hyléns jämnåriga son, som hette Uno, redan under den följande söndagen. Pojkarna bekantade sig med varandra och det visade sig, att Emil skulle gå i samma klass som Uno. Emil Söderberg var en stillsam och rätt blyg gosse som oroade sig för hur det skulle bli i hans nya skola, var magistern »... sträng och slogs«? Hyléns pojke var ett busfrö, ett böss, som magister Wallén kunde säga till folkskolans fröknar efter en ovanligt stökig lektion. Och nu gav Emils fråga Uno en idé. Han svarade:

»Jo du ... Wallén är en riktig best ... slåss med pekpinne i tid å otid ... och det beror på att han hör så fanken illa ... men inte vill kännas vid det ... men om du bara talar klart å högt så blir han inte våldsam ...«

Uno lät fantasin flöda en stund på detta tema. Och Emil Söderberg la tacksamt sin nye skolkamrats råd på minnet.

Den följande måndagsmorgonen var bagarens pojke, ovanligt nog, i skolan redan långt före det att Stella Woufwen, en av storskolans duktigaste flickor, hade ringt in med handklockan. Uno Hylén gjorde sig

Magister Wallén från ett klassfoto 1910.

ärende till magister Wallén, som sin vana trogen var på plats i god tid, och denna morgon hängde upp ett par planscher till förmiddagens lektioner i geografi och historia. Uno gick fram till magister Wallén och sa med spelad tveksamhet:

»Magistern, ... jag träffade den nye pågen igår, eldare Söderbergs påg... han ska visst gå i magisterns å min klass ...« Magister Wallén nickade men vände sig inte om. Informationen om den nye lotsbåtseldaren hade han redan fått muntligt av överlotsen och på samma sätt hade stadskamreraren nämnt att två nya barn skulle börja i stadens folkskola. Men Uno Hyllén hade låtit så tvekan och när pojken nu stod kvar i salen vände Wallén om. Och när Uno så fått magisterns fulla uppmärksamhet och, det måste sägas, väckt han nyfikenhet, fortsatte bagarens pojke:

»Ja ... han är lite egen, den nye pågen ... han är döv på vänstra sidan och hör inte mycket mer på den andra ... och han skäms så för det ... men när jag bara talade riktigt högt gick det bra ... jag tänkte magistern ville veta.«

»Det var bra, min påg ...« sa magister Wallén och tänkte, att han inte skulle genera den nye gossen i storskolan utan inte låtsas om hans lyte.

Sedan Stella strax därefter flitigt och ljudligt och för egen del högst belåtet ringt in till julveckan första lektioner och alla barn bullrat in

till sina bänkar var det bara den nye skolgossen som blev stående vid katedern framme hos magister Wallén i storskolans sal. Magistern mönstrade sitt nya skolbarn. Såg han inte lite orolig ut ... så Wallén höjde rösten och sa:

»Välkommen till skolan i Skanör. Jag är din lärare, magister Wallén. Vad heter du?« I sin iver att inte tala för lågt, utan så högt att pojken tydligt skulle förstå var han sa, hade magistern böjt sig fram och nästan skrikit i Emils högra öra. Pojken hoppade till och tog i för Kung och fosterland när han svarade:

»Emil Söderberg, magistern! Min far är lotsbåtseldare!« Wallén ryggade tillbaka så klockkedjan över hans svarta kritfläckade väst gungade. Och det slog den gode magistern, att han råkar ropa i pojkens döva öra. Han tog tag i pojkens huvud och vred den vänstra sidan till sig. Och skrek så att planschen Afrikas vilda djur föll i golvet från tavelstället:

»Du måste, ju ju ... hålla huvudet rätt, så att du, ju ju ... hör vad jag säger.« Men nu blev det för mycket för ångbåtseldare Söderbergs påg. Han såg för sin inre syn en arg lärare med höjd pekpinne. Emil ropade så högt han kunde sitt namn. Nu föll även planschen Fimbulvinter föll till golvet. Och så föll Uno i gråt. Magister Wallén och hans nya skolpojke försökte överrösta varandra en lång stund. Magistern vred skolgossens huvud fram och tillbaka. Det var ett spektakel.

Uno Hyllén hade före lektionstimmens hunnit berätta för de andra pojkarna i storskolan om det stundande buset. De hade flinat tyst från första stund men hade nu svårt att inte skratta högt. Flickorna i klassrummet hade först suttit tysta, men roade hört på, men snart nog förstätt vad det var fråga om. Först fnittrade de men till slut föll de in i den högljudda munterheten.

Efter en stund märkte magis-

ter Wallén att det var hela-havet-stormar i hans storskola. Och det krävde inga akademiska kunskaper i matematik, för att räkna ut att Uno plus Hyllén var lika med Bus med stort B. Magistern blev arg, väldigt arg. Han sprang ner i pojkarnas bänkrad medan han på vägen slog näven i bänkarna längs vägen. När han nått unge Uno Hylléns bänk hade det blivit tyst i klassen. Wallén vrålade så det hördes i hela skolan:

»... Du, du ... Hyllén ... ja ska, ju, ju... att du inte skäms ... ju, ju ... pågablära ... jag ska ...« och den gode magistern höjde handen.

Men slaget föll aldrig. Magistern var för snäll. Och det var ju, ju, veckan före Jul.

Lars Melin 2022

Kommentarer

1. Nästan allt i denna skröna har verklighetsbakgrund. Skolhuset och bagarens hus låg, och ligger än i dag, där de sägs ligga. Alla människor som nämnts har levt på Näset, utom skolgossen Emil.

Källorna till berättelsen är i första hand anteckningar och teckningar som min mor, Rigmor Melin gjort under sin livstid. Rigmor tilltalades som barn med sitt andra förnamn; Brita. Även min mormor, Svea Melin, kunde livfullt berätta om Skanörs folkskola, dess pedagoger och elever.

2. Det gamla skolhuset vid Gåsa-torget har för länge sedan flyttats till Östergatan och blev fiskaren Svartes hem, senare blev huset Sveriges minsta Stadsbibliotek och är i våra dagar galleri.

3. Magister Wallén hade verkligen öknamnet Ju, eller Ju-Ju, på grund av sin vana att skjuta in dessa ord i sitt tal, särskilt när han blev upprörd. Och han slog verkligen i bänkarna då han upprörd fann skäl göra en räd ner i klassen för att bringa ordning.

Jag har alltid känt sympati för den gode folkskolläraren. När jag, tillsammans med kyrkoherde Richard

Teckning av författarens mor Rigmor Melin.

Aspegren, skrev krönikespelet Röster i valven som två somrar uppfördes i Skanörs kyrka lät jag Magister Wallén vara styckets berättare. Och jag hade stor behållning av att själv spela honom.

4. Uno Hylén var enligt mina källor stundom en besvärlig skolgosse. Buset i denna skröna är dock påhittat.

5. Brita Melin gick i storskolan samtidigt som Uno. Hon har dokumenterat vilka flickor som gick i samma klass som hon gjorde. De var åtta och satt i dubbelpulpet i en rad efter varandra. Flickorna var, om någon känner igen en släkting; Greta Persson som var Britas bankamrat och satt till vänster om henne. Bakom dem och långt ner i salen satt Lisa Bergström och Stella Woufwen. Framför dem satt Elisabeth Mattsson och Lilly Ström. Och längst fram satt Elsa Jönsson och Agda Jönsson.

Det var en för skötsamma flickor eftertraktad syssla att »... ringa in« till lektionerna.

6. De skånska uttrycken i berättelsen betyder följande. Flottagås är en skiva kavring/grovt rågröd med saltat flott från gås eller gris som pålägg. Drul är ungefär synonymt med slyngel, drulle och drummel. Ordet finns också i rikssvenskan, i norskan och andra språk. Böss är ungefär buspojke eller buspojkar. Skillnaden i valör mellan drul och böss, menar jag, är att

böss brukas om yngre pojkar med lite mera barnsliga hyss, drul om pojkar i tonåren vars hyss kan vara mera avancerade, farliga eller till och hänsynslösa. Och pågablära har en förebrående valör mellan dessa uttryck.

7. Fimbulvinter. Själva ordet, på fornnordiska fimbulvert, där förstaveln fimbul betyder mycket stor (adjektiv) eller jätte (substantiv). I den nordiska mytologin varar fimbulvintern i tre år utan någon sommar och förebadar Ragnarök, världens undergång.

Det roliga i detta sammanhang är, att det verkligen fanns en folkskoleplansch med titeln Fimbulvinter. På den mörka bilden ser man hur några dystra människor som under nordisk järnålder släpar sig fram i regn och rusk. Jag köpte en gång en sådan plansch för två kronor på en loppis. Och hängde upp den på mitt logement under min militära grundutbildning. Vintern 1969/70 var nämligen i Skåne en riktig fimbulvinter.

Den som har upplysningar om de personer som nämns i denna skröna, eller vill kommentera den, kan ta kontakt med mig på mejl: lars.andreas.melin@gmail.com

På Ljungen ges ut av
KULTURFÖRENINGEN
CALLUNA

Styrelse
Christian Kindblad
Ola Freij
Roy Larsson
Gunilla Jerndell
Göran Lindgren

Redaktör
Christian Kindblad

Ansvarig utgivare
Ola Freij, Höllviken

Grafisk form
Christian Kindblad

Tryck
Serieverkstaden, Malmö

Adress
Christian Kindblad
Kulturforeningen Calluna
Kungsgatan 27 A, 212 13 Malmö

Callunas e-post & hemsida
kassor@calluna.nu
www.calluna.nu

Facebook
Kulturforeningen Calluna -
Då och Nu på Ljungen

Medlemsskap
Sätt in 20 kr på vårt konto
bankgiro 5470-1248

Medlemmar får hemskickat
3 nummer per år.

Återge gärna våra artiklar
men ange alltid källan.

Ljung, Calluna vulgaris

